

**NAVOIY VILOYATINING TUPROQ-IQLIM SHAROITIDA SABZI
YETISHTIRISHDA URUG'LARNI SARALASH VA TANLASH****Nazarov Nizomjon Nazirjon o'g'li***Sabzavot, poliz ekinlari va kartoshkachilik ilmiy-tadqiqot instituti Navoiy ilmiy tajriba
stantsiyasi ilmiy-ishlar va innovatsiyalar bo'yicha direktor o'rinbosari.***MAQOLA
MALUMOTI****ANNOTATSIYA:****MAQOLA TARIXI:***Received: 14.11.2025**Revised: 15.11.2025**Accepted: 16.11.2025***KALIT SO'ZLAR:***Sabzi o'simligi,
soyabongullilar,
ildizpoya, urug'larni
saralash, shakar,
vitaminlar "Nantes",
"Vitominka",
"Shantenay" va
"Mirzoyi qizil", suvda
saralash, gravimetrik
saralash.**Ushbu maqolada Sabzining respublikamizda
yetishtirilayotkan navlari haqida ma'lumot, Sabzi
navlarini erta yetishtirish, sabzi yetishtirishda
urug'larni saralash va tanlash, sabzi yetishtirishda
urug'larni saralashning bir necha xil usullari
haqida, yil davomida vaqtidan oldinroq sabzi
iste'molini yo'lga qo'yish haqida ma'lumotlar berib
o'tilgan.*

Sabzi o'simligi soyabongullilar oilasiga tegishli bo'lgan ikki yillik o't. Birinchi yili sabzi yo'g'onlashgan ildizpoya va barglardan iborat to'pbarg hosil qiladi. Ikkinchi yili esa poya chiqarib, unda gullar va urug'lar paydo bo'ladi. Sabzining ildizpoyasi tarkibida ko'p miqdorda shakar, vitaminlar va boshqa foydali moddalar mavjud. Ildizpoyasi yo'g'onlashgan, konussimon shaklda bo'lib, tuproqning ostida o'sadi. Poyasi uzunligi 30 smdan oshishi mumkin. Barglari murakkab, patsimon shaklda bo'ladi. Gullari soyabon

to'pgullarga to'plangan. Har bir gulda beshta gulbarg va changchi mavjud. Urug'lari kichik, tuxumsimon shaklda bo'ladi.

Navoiy viloyatining tuproq-iqlim sharoitida sabzi yetishtirishda urug'larni saralash va ekish ham muhim jarayonlardan biri hisoblanadi. Ekishga faqatgina sog'lom, to'la-pishgan urug'lar tanlanadi. Buning uchun urug'lar maxsus eritmalar bilan ishlanadi, bu ularning unuvchanligini oshiradi va kasalliklarga qarshi chidamliligini mustahkamlaydi. Ekish jarayoni mart-aprel oylarida, tuproq yetarlicha namlangandan so'ng amalga oshiriladi. Urug'lar qator oralari 30-40 sm, chuqurligi esa 1-2 sm qilib ekiladi. Yaxshi hosil olish uchun urug'larni me'yorida ekish muhim. Navoiy viloyatining tuproq-iqlim sharoitida sabzi yetishtirish uchun ko'plab navlar tavsiya etiladi. Masalan, "Nantes", "Vitominka", "Shantenay" va "Mirzoyi qizil" navlari bu hududda yaxshi hosil beradi. Har bir navning o'ziga xos xususiyatlari, yetishtirish muddati bor.

Sabzi yetishtirishda urug'larni saralash va tanlash juda muhim ahamiyatga ega. Bu jarayon hosilning sifatli va mo'l bo'lishiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Urug'larni saralashda, asosan, ularning to'la-pishganligi, yirikligi, kasalliklardan xoliligi va shikastlanmaganligiga e'tibor berish lozim. Yirik va to'la-pishgan urug'lardan sog'lom va kuchli maysalar rivojlanadi, bu esa kelgusida yuqori hosil olish imkonini beradi. Urug'larni tanlashda sizning hududingizning tuproq va iqlim sharoitiga mos, shu bilan birga, sizning maqsadlaringizga mos navlarni tanlash muhim. Masalan, ertapishar, o'rtapishar yoki kechpishar navlar bor. Shuningdek, sabzining shakli, rangi va ta'mi ham tanlovda rol o'ynaydi. Urug'larning yirikligi, sabzi o'simligining sog'lom rivojlanishi va yuqori hosil olishi uchun muhim mezonlardan biri hisoblanadi. Yirik urug'larda ozuqa moddalari ko'proq bo'ladi, bu esa o'simlikning dastlabki bosqichlarida yaxshi o'sishi va rivojlanishini ta'minlaydi. Navoiy viloyatining tuproq-iqlim sharoitida, ertapishar sabzi navlari urug'larini tanlayotganda, ularning o'rtacha vazni va hajmiga e'tibor berish lozim. Yirik urug'larni qo'lda saralash yoki maxsus texnikalardan foydalanish mumkin. Urug'larning unuvchanligi, ekilgan urug'lardan sog'lom maysalar chiqish foizini bildiradi. Navoiy viloyatining tuproq-iqlim sharoitida, sabzining unuvchanligi hosildorlikka bevosita ta'sir ko'rsatadi. Shuning uchun, ekishdan oldin urug'larning unuvchanligini tekshirish lozim. Bu jarayonda, urug'lardan bir qismi nam mato yoki qog'oz orasiga qo'yilib, ma'lum bir muddatga qoldiriladi. So'ngra, unib chiqqan maysalar soni asosida unuvchanlik foizi aniqlanadi. Yuqori unuvchanlikka ega bo'lgan urug'lar tanlash, hosilning sifatli va mo'l bo'lishini ta'minlaydi.

Urug'larni saralash ham muhim jarayonlardan biri. Saralashning bir necha xil usuli bor. Eng oddiy usuli - qo'lda saralash. Bu usulda urug'lar qo'lda ko'zdan kechiriladi va mayda, shikastlangan yoki kasallanganlari olib tashlanadi.

Suvda saralash - bu urug'larni sifati bo'yicha ajratishning samarali va oson usullaridan biridir. Bu usulda, urug'lar maxsus eritmaga solinadi va sifatli urug'lar cho'kadi, yaroqsizlari esa yuzaga qalqib chiqadi. Navoiy viloyatining tuproq-iqlim sharoitida, sabzi urug'larini suvda saralash uchun oddiy tuz eritmasidan foydalanish mumkin. Buning uchun, bir litr suvga 30-40 gramm tuz solib, yaxshilab aralashtiriladi. So'ngra, urug'lar eritma solingan idishga solinib, bir necha daqiqaga qoldiriladi. Bu jarayonda, yuza qalqib chiqqan urug'lar yaroqsiz hisoblanib, olib tashlanadi. Cho'kkan urug'lar esa sifatli bo'lib, ekishga yaroqlidir.

Elakdan o'tkazish orqali ham urug'larni katta-kichikligiga qarab ajratish mumkin. Bu usulda, urug'lar maxsus elaklardan o'tkazilib, to'liq va to'la-pishganlari ajratib olinadi.

Sabzi urug'larini saralashning eng samarali usullaridan biri - gravimetrik saralash. Bu usulda, urug'lar o'zining og'irligiga qarab saralanadi, ya'ni, og'irroq va to'la-pishgan urug'lar alohida ajratib olinadi. Bu usul, urug'larning sifatini ancha yaxshilaydi va natijada, yuqori hosil olish imkonini beradi. Navoiy viloyatining tuproq-iqlim sharoitida, sabzi urug'larini saralashda, yana bir muhim jihatga e'tibor berish kerak: urug'larning o'ziga xos xususiyatlarini bilish, ya'ni, navining xususiyatlari va yetish muddati. Bu ma'lumotlar, urug'larni saralashni yanada samarali qilishga yordam beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Bo'riev X.Ch., Ashurmetov O.A Poliz ekinlari biologiyasi va etishtirish texnologiyasi Toshkent – 2000. B 31-34-.

2.Hakimov R.A., Hakimov A.S., Toshmuhammedov A.A. Sabzavot poliz ekinlari urug'chiligi. Toshkent, 2003. b 144.

3. Alimuhammedov S.S., Xoldorov M.U. Urug'dorilagich preparatlarining qovun va Sabzi urug'lari unuvchanligiga ta'siri G'G "Respublikada sabzavot, poliz ekinlari va kartoshka etishtirish istiqbollari, muammolari va echimlari" Respublika ilmiy-amaliy anjumani materiallari to'plami. – Toshkent, 2019. – b 375-379.

4.Balashev N.N. "Polizchilik" Toshkent, 1975. b 17-25, 98-99.